

George Bernard Shaw

● Pagini alese

● Shaw despre sine și despre alții*

G. B. Shaw anunță pe acei autori ai secolului al XX-lea, ca Max Frisch sau Fr. Dürrenmatt, la care vocația dramaturgică se află într-un echilibru instabil cu aceea critică. Cele două chipuri sînt ca bucățile unui vechi document sfîșiat, greu descifrabil fără alăturarea lor, dramaturgul și criticul fiind într-un raport de complementaritate. Recenta publicare a volumului de *Pagini alese* servește astfel la confirmarea unei imagini mai vechi, care obține însă un plus de claritate.

Shaw examinează principalele mutații de la sfîrșitul secolului, îndeosebi cele datorate lui Ibsen și Wagner, deși îi citează cu respect și pe Cehov și Strindberg. Se recunoaște fascinat de piesa de idei, absența lor repugnîndu-i. Consecința în plan dramatic este impunerea discuției ca element fundamental în construcția piesei moderne. *Nora*, fără discuția finală, i se pare o melodramă mediocră. Dialogul dramatic suportă lungi dezbateri și, de fapt, aici stă pentru Shaw interesul teatrului. Presimțind totuși pericolele discuției de idei, Shaw indică soluția: „Există un singur mod de a dramatiza o idee: aducînd pe scenă o ființă omenească, posedată de această idee, însă o ființă omenească cu toate impulsurile omenești care ne-o apropie, făcînd-o astfel interesantă pentru noi“. Exact această problemă n-a putut-o însă rezolva — și actuala sa intrare în umbră, astfel se explică. Ideile lui Shaw sar, într-un surprinzător și continuu demutant joc de ping-pong, fără a reuși decît rareori să coboare în sinule și carnea unor ființe. În această dramaturgie, Shaw e obositor de prezent.

Discuția destinată inovațiilor ibsenismului conține și observații privind dispariția programatică, la sfîrșitul secolului, a personajului clar, ce suportă o judecată morală manicheistă: bun-rău. „Drama se naște dintr-un conflict de idealuri nesedimentate“ și această incertitudine se menține și la nivelul eroilor, a căror apreciere îi revine spectatorului. Lui i se pretinde să discearnă, căci „întrebarea care face piesa interesantă este — care este ticălosul și care este eroul?“ De aici, Shaw extinde examenul asupra situației, care își pierde caracterul excepțional, devenind familiară. Despre Ibsen, comparîndu-l cu Shakespeare, spune că „nu numai că ne redă pe noi înșine, dar ne redă și în situațiile proprii nouă“.

Articolul *Mai bine decît Shakespeare?* interesează prin analiza creatorului genial în raport cu performanțele de abilitate. Un mare autor se distinge printr-o gândire revelatoare, căci o dramaturgie nouă nu provine niciodată dintr-o invenție tehnică. „Filozofia, concepția despre viață este aceea care se schimbă, și nu meșteșugul dramaturgului (...) Nu poate exista un teatru nou fără o filozofie nouă“. Ca răspuns și la această convingere Shaw a aderat și susținut continuu ideile socialiste care sa impuseseră în Anglia sfîrșitului de veac XIX. Traseul cel mai frecvent al artistului de geniu presupune o primă etapă în care se acomodează cu datele profesiunii, fără rezultate strălucite, dar păstrînd o neliniștitoare insatisfacție față de opera sa.

* George Bernard Shaw — Pagini alese, Shaw despre sine și despre alții. Trad. și prefață de Andrei Bantas, selecție de Radu Lupan, Ed. Meridiane, București, 1971.

Shaw exemplifică prin Wagner și Shelley, cazurile din plastică sint însă și mai elocvente, de la Manet și van Gogh pînă la Malevici, Kandinski sau Brâncuși. Incordarea teribilă a creației apare într-o etapă ulterioară, cînd artistul, stăpînit de o nouă gîndire ce se vrea exprimată, intră în conflict cu materialul și cu limbajul ce l-au precedat. Acum nu se ajunge la perfecțiunea cristalină, atribuit al epigonilor netulburai de uriașe tensiuni, ci la nemăsurata bogăție pe care o dămie întotdeauna pămînturile sălbatice prima oară cultivate. „...ideile noi își făuresc propria lor tehnică. așa cum își făurește apa un canal de scurgere: iar tehnicianul fără idei este la fel de inutil ca și constructorul de canale fără apă. deși el poate face în chip desăvîrșit ceea ce fluviul Mississippi face într-un mod stîngaci și grosolan“. Călinescu suspecta și el perfecțiunea, ca semn al unui deficit existențial.

Imaginînd un presupus examen ocular, lui Shaw i se anunță că aparține acelei categorii de 10% care văd lucrurile normal, fără deformări și dereglări. Este aici răspunsul la o întrebare frecventă în aceste pagini: ce distinge din punct de vedere uman pe marele creator? O aparentă anormalitate a stărilor, provenind dintr-un spor de receptivitate: ceea ce omului comun i se pare obișnuit, pe acesta îl uimește sau derutează, ceea ce se suportă deformat și idealizat lui i se pare atroce. „Nu din cauza unei sărăcii sufletești, lipsite de bucurie, a fost Shelley omul care nu ridea niciodată, ci din cauza unei temeri înspăimîntător de mari, și din cauza înțelegerii gravității lucrurilor care, pentru alții, constituie doar o sursă de amuzament... La urma urmei, mîntuirea lumii depinde de oamenii care nu vor să ia în ușor risul și al căror ris îl distruge pe zvezec în loc să-l încurajeze“. Permanent, Shaw crede în teatrul eficace, moral și social, dar pentru aceasta trebuie să vorbească oamenilor despre ei înșiși. De aceea, explică Shaw, pe Claudius îl tulbură mai adînc rudimentara Ucidere a lui Gonzago decît ar fi făcut-o Oedip-ul lui Sofocle. Teatrul care nu implică publicul decade pînă la nivelul divertismentului. E primul motiv pentru care l-a adorat pe Molière.

Shaw a strălucit ca examinator al operei ibseniene: citeva citate sînt suficiente pentru a dovedi calitatea acestei analize: „Acum sîntem pregătiți să aflăm fără nici un fel de presimțire neagră că într-o piesă ibseniană tipică, rolul principal feminin îi revine unei femei lipsite de feminitate și că ticălosul este de fapt un idealist. De aici decurge faptul că eroina principală nu este o eroină specifică teatrului „Drury Lane“, de asemenea nici ticălosul nu comite falsuri publice și nici nu asasinează pe nimeni, intrucît el este ticălos tocmai prin hotărîrea de a nu face nimic rău“. După această remarcabilă demontare a unei tehnici de construcție, o excelentă definire a unui personaj: „Hedda Gabler nu are nici un fel de idealuri etice, numai idealuri romantice. Este o figură tipică a secolului al XIX-lea, căzînd în abisul dintre idealuri care n-o impresionează și realități pe care nu le-a descoperit încă“. Shaw urmărește relația dintre existență și ideal pe întreaga dramaturgie ibseniană, ce-și revelează astfel unitatea lăuntrică! Una dintre cele mai profunde analize se face ultimei piese a lui Ibsen, *Cînd noi, morții, vom reinvia*.

Celebră este reținerea lui Shaw față de Shakespeare. Pe tonuri diferite, acuzațiile nu încetează: precaritatea gîndirii, monstrozitatea acțiunilor, simplismul convențional al situațiilor. Un singur merit: sonoritatea shakespeareeană, o singură iubire: Falstaff. Dacă pe Shakespeare îl respectă, totuși, pe ceilalți elisabethani — Marlowe, Ben Jonson — îi detestă. Prea urăște constant bestialul atroce pentru a nu citi în aceasta o nesfîrșită melancolie a seninătății. Shaw respinge catharsisul aristotelic căci „dacă sufletele oamenilor pot fi mîntuite prin spaimă și compasiune, cu cît mai curînd ar pieri omenirea, cu atît ar fi mai bine. Nu poți suferi, dacă nu se produc nenorociri care să provoace această suferință... Vreau ca din lume să dispară compasiunea, pentru că nu vreau să mai existe ceea ce e menit să o provoace, vreau să dispară spaima pentru că vreau să nu mai existe nimic de care să se teamă oamenii“.

Este acesta un Shaw posibil.

GEORGE BANU

